

Stane Granda

Politične razmere na Kočevskem v letu 1848

Leto 1848 označujemo kot pomlad narodov. Prebudil se je slovenski narod in formuliral svoj znameniti politični program v treh točkah. Novomeška kresija, kamor je spadalo Kočevsko z nemškimi jezikovnimi otokom, največjim na Slovenskem, je bila torej nacionalno mešana. Tako kot so se prebudili Slovenci, naj bi se tudi tamkajšnji Nemci. Imeli so nekaj svoje inteligence, bolj kot ta, pa so bili zaradi številčnosti potencialni nosilci narodne zavesti krošnjariji, ki so trgovali po avstrijskih in nemških deželah in se seznanjali z novimi idejami. Zanimivo je, da razen nekaj sporadičnih vesti, pa še te so predvsem iz spomladi 1849 in iz slovenskih vrst, dejansko nimamo nikakršnih trdnejših vesti o naraščanju nemške zavesti in kakršnikoli protislovenski agresivnosti. Ali je bilo tudi dejansko tako ali pa je to posledica pomanjkanja originalnih dokumentov doslej ni bilo mogoče odgovoriti. V nadaljevanju bomo skušali prispevati k razščitjevanju tega vprašanja. Arhiv okrajne gosposke Kočevje, leta 1848 je imela le tri uradnike (Turjak 11, Ribnica 13), ni ohranjen oziroma poznamo le nekaj dopisov novomeški kresiji oziroma Deželnemu predsedstvu v Ljubljani. Na podlagi številnih dopisov domnevamo, da jih je v letu 1848 odposlal blizu 1400, ohranjenih pa verjetno ni več kot 20. Na podlagi njih dobimo vtis, da so bili omenjeni trije uradniki dokaj nemarni ali samozadovoljni ali pa je bila oblast knezov tolikšna, da so vse dejansko vodili njihovi uradniki. Celotno poročila o javnem mnenju, to je oblast 1848. leta dokaj pogosto zanimalo, so s Kočevskega tako pusta in prazna, da nimamo z njimi kaj početi. Možno je, da so dokumenti iz revolucionarnega leta še v arhivu knezov Auerspergov na Dunaju, čeprav dosedanja poizvedovanja ne dajejo upanja.¹

Ker dajemo splošen pogled na dogajanje na Kočevskem na drugem mestu,² se bomo osredotočili na osrednja politična dogodka: volitve v frankfurtski parlament v začetku maja in dunajski parlament v drugi polovici junija 1848. Naš namen ni govoriti o volilnem izidu, ker je ta znan, ampak

želimo analizirati dogajanje ob volitvah in prikazati tukajšnje politične razmere na širšem področju in ne le kočevskega mesta. Ne bomo se zadrževali pri tukajšnjem proslavljanju marčnih dunajskih dogodkov, kot tudi ne pri tukajšnji narodni straži. Uspelo ji je, da je iz karlovških skladišč dobila orožje, sicer pa ni "zagrešila" nobenega dejanja vrednega zgodovinskega spomina. Zanimajo nas kar najširše mase, ljudstvo kot celota. Na podlagi seznama volilnih moč bomo spoznali njegove takratne vodilne ljudi. Če ne bi bilo Hitlerjeve preselitve Kočevarjev, bi lahko ugotovili, koliko nekdanjih rodbin je svoj družbeni ugled in položaj ohranilo do današnjih dni. Povsem brez politične kontinuitete nekatere še živče tamkajšnje rodbine le niso.

Volitve v parlament vseh Nemcev v Frankfurt so avstrijsko cesarstvo zelo razrahljale. Dunajska oblast se nameri Nemcev, da bi se združili v eno državo ali bolje cesarstvo, ni mogla upirati, še zlasti, ker je videla v novi veliki državni tvorbi možnost, da se po štiridesetih letih ponovno zavihti na čelo nemške države. Ker bi ta vključevala tudi Čehe in večino Slovencev, ker so bili nekdanji državljani Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti, se avstrijski Slovani nad tem niso navduševali. Postali bi namreč neznamna manjšina. Obljub nemških in avstrijskih, zlasti dunajskih demokratov ni nihče jemal resno, ker svojega velikonemškega nacionalizma niso znali skriti za tankim plaščem verbalne demokracije. Po češkem vzoru so tudi Slovenci dvignili veliko gonjo proti nemškemu "Bundu". Slednje je bilo za nekatere njihove sodeželane, ne samo nemške, ki so se čutili zavezane obema kulturama, nemški in slovenski (prvi pa zaradi njenih višjih dosežkov dajali prednost), velik šok. Krivico bi jim delali, če bi jim očitali, da so bili nasprotniki Slovencev. Prepričani so bili, da se morajo Slovenci še nekaj desetletij razvijati s pomočjo nemške kulture in nemškega jezika, da bodo shodili kot samostojen narod. Najbolj znan predstavnik takih nazorov je bil nekdanji Prešernov gojenec grof Anton Aleksander Auersperg - pesnik Anastasius Grün. Drugo skupino nasprotnikov slovenske "politike" predstavljajo ljudje, ki so se sicer šteli za Nemce, bili pa so Slovincem naklonjeni in tudi pristaši revolucije. Ljubili so naše prednike, vendar so bili prepričani,

¹ Ustna obvestila dr. Vincenca Rajšpa.

² Stane Granda, Dolenjska v revolucionarnem letu 1848/49. Knjiga je tik pred izidom pri Dolenjski založbi v Novem mestu.

da jim zgodovina ni naklonjena, da se morajo podrediti nemškim interesom, ker je pač taka naša usoda, ker jim oviramo nemoteno pot do Jadrana. Pristaš takih nazorov je bil koroški literat, nekdanji ljubljanski Čopov dijak in velik častilec Prešerna Vinzenz Rizzi.³ Največji sovražniki novih razmer pa so bili okoreli konzervativci. Med njimi so bili tako Slovenci kot tudi drugi sodeželani. Odklanjali so predvsem družbene spremembe, ki jih je obetala revolucija tako na nacionalnem kot socialnem področju. Močno oporo so imeli v delu uradništva, nekaterih duhovnikov, graščakov, zlasti tistih, ki so to šele nedavna postali, pa tudi neprosvetljenih kmetih. Za najbolj znanega člana te zelo pisane skupine velja dr. Henrik Costa, človek, ki je bil nedvomno velik kranjski patriot, ki ima določene zasluge za naše zgodovinopisje in kulturno življenje nasploh. Pripisujejo mu avtorstvo lepaka Krajnc Krajncem. Verjetno mož le ni bil tako negativen, kot so o njem sodili nekateri sodobniki, n. pr. Janez Trdina, zdi se, da je bil bolj žrtev svoje uradniške službe, ambicioznosti in zagledanosti v vladajoče sloje. Nasprotni, slovenski pol predstavljajo v prvi vrsti tisti študentje, ki so študirali na Dunaju in v Gradcu, številni, zlasti mlajši duhovniki, nekateri uradniki in seveda tudi razgledanejši kmetje, ki so sami dojeli pomen prelomnih trenutkov ali pa prisluhnili in zaupali tistim, ki so jim bili pripravljeno pomagati. Tem ljudem so bili v nemajhno pomoč tudi tisti nasprotniki starega režima, ki sicer niso sprejeli slovenskega političnega programa, so pa stari politični sistem brezpogojno odklanjali. Med slednjimi bi na prvem mestu navedli novomeškega okrožnega glavarja Antona von Laufensteina.

Na Kočevskem v letu 1848 ni čutiti vidnejših posameznikov, ki bi povezali tamkajšnje občutno socialno nezadovoljstvo s slovenskim političnim programom. Kočevska je sicer dala enega izmed velikanov revolucije 1848 pri Slovencih Petra Kozlerja, vendar ta očitno ni imel tesnejših vezi s svojim ožjim okoljem. Podobno je bilo tudi z bratom Ivanom, ortneškim graščakom, ki je bil sicer član ljubljanskega Slovenskega društva, in bratom Josipom, ki je na Goriškem podpisal znamenito petico za Zedinjeno Slovenijo. Zdi se, kot da zaradi svojega "graščinskega", ne plemiškega porekla, niso mogli najti stika z dokaj radikalnimi tamkajšnjimi kmeti. Tudi med duhovščino kočevske in ribniške dekanije ni bilo nikogar, ki bi tamkajšnje ljudi popeljal za seboj. Njej takrat časi niso bili najbolj naklonjeni, za nekatera druga okolja imamo celo poročila o konfliktih; zdi se, da so bili kar zadovoljni, da se razburjenost njihovih faranov ni obrnila zo-

per njih in so jih lepo pustili pri miru. Ne smemo namreč spregledati, da je po vsem takratnem cesarstvu odmevajoči napad izanskih kmetov na tamkajšnji turjaški grad v teh krajih silno odmeval, da so graščine Turjak, Ortnek in Ribnica zaprosile za vojaško zaščito v tistih marčnih dneh, da so med ljudmi krožile govorice, ki so potrjevale da strah graščakov ni prazen. Seveda pa so bile govorice, ki so jih številni širili, lahko tudi nevarne. Tako je župan Planine Johan Lukan prišel aprila v preiskavo, ker naj bi prebivalstvo ščuval proti finančni straži. Tukajšnji kraji so bili namreč obmejni, tihotapstvo s sosednjim hrvaškim ozemljem je cvetelo, in s finančno stražo, nekakšnimi cariniki, so bili pogosti spori in celo manjši spopadi. Govorice so se izkazale za prazne.⁴ V takih napatih razmerah lažje razumemo pasivnost in previdnost nekaterih izpostavljenih posameznikov.

Pomanjkanje nekakšnega osrednjega, čeprav neformalnega vodstva je lepo razvidno tako na volitvah v frankfurtski parlament kot tudi v dunajskega. Čutiti je nekakšne kmečke skupine, ki pa so nepovezane in brez trajnejših usmeritev; enkrat prevladuje ena, drugič druga skupina ljudi.

Volitve v frankfurtski⁵ in dunajski parlament⁶ so si v osnovnih potezah zelo podobne, nekaj bistvenih razlik pa je v podrobnostih. Oboje so bile posredne. Najprej je bilo treba izvoliti na pravolitvah volilne može, na 500 ljudi enega, ti pa so potem volili poslance. V obeh primerih naj bi ozemlje razdelili na volilne okraje po 50.000 prebivalcev, ki naj bi izvolili po enega poslanca. Za frankfurtske so ozemlje delili po stanju 1817, za dunajske pa po 1843. Zato je bilo dejansko v volilnih okrajih veliko več ljudi. Za nemški parlament naj bi Dolenjska izvolila tri poslance (Kranjska 7) in prav toliko njihovih namestnikov, za dunajske štiri (Kranjska 10). Za te niso bili predvideni namestniki. Pravolilne enote so bile za prve volitve na Kranjskem župnije oziroma tudi kaplanije ali farni vikariati, ki so navzen delovali kot župnije. Za dunajske volitve so bile pravolilne enote volilni distrikti z 250-3000 prebivalcev.

⁴ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino, Novomeška kresija 1848, 331/P

⁵ Po zasluzi Vasilija Melika, Frankfurtske volitve 1848 na Slovenskem. Zgodovinski časopis 2-3, 1948-1949, str. 69-134 so te najbolj obdelane pri Slovencih od vseh narodov nekdanjega avstrijskega cesarstva. Tudi arhivsko gradivo je dobro ohranjeno, žal ne za pravolitve. Pravolilni zapisniki so bili očitno vrnjeni okrajnim uradom ali občinam in se tam izgubili.

⁶ Podobne študije kot za frankfurtske za dunajske nimamo. O volitvah poslancev je arhivsko gradivo ohranjeno v Avstrijskem državnem arhivu, Arhiv avstrijskega parlamenta 1848/49. Tudi tu manjka pravolilni material, ki je bil vrnjen občinam in kasneje izgubljen. Žal se za Dolenjsko ni ohranilo niti obsežno statistično gradivo, ki je verjetno propadlo v arhivu avstrijskega notranjega ministrstva.

³ Podrobneje glej Slovenski biografski leksikon III, str. 108-110. Glej tudi Stane Granda, Radovljica v letu 1848. Radovljiški zbornik 1995, str. 148-149.

Namesto fara in župnikov so imele večjo vlogo občine oziroma župani. Za mesta nad 20.000 prebivalcev so bila drugačna določila. Župnik je moral biti na frankfurtskih pravolitvah navzoč zaradi ugotavljanja upravičenosti. Tako pravolitve kot volitve so vodili volilni komisarji, ki jih je imenovala oblast. Formalno so vodili volitve volilni odbori. Ne da bi se spuščali v številne, čeprav ne nepomembne podrobnosti v zvezi z volitvami, moramo ugotoviti, da so bile tiste v dunajski parlament v organizacijskem pogledu, zlasti glede formulacije, bili so le nemški, veliko bolje pripravljene.

Volilno pravico je imel v obeh primerih seveda le moški, ki je bil samostojen državljani, star 24 let. Pri frankfurtskih je to pomenilo, da ga ne vzdržuje drug in da ni v "služnem razmerju" (delavec, hlapec, kmečki sin, ki še ni lastnik kmetije). Za dunajske volitve so po nemirih v prestolnici delavcem dali volilno pravico, vendar že prepozno, da bi to lahko po naših deželah upoštevali. Oboje volitve so bile pismene, volilec je moral sam napisati na list koga voli. Frankfurtske volitve so bile javne, dunajske bi morale biti tajne, vendar se to v številnih primerih, zlasti na Kranjskem in posebno na Dolenjskem, ni izvedlo. Za frankfurtske volitve je bila potrebna relativna večina za volilnega moža in absolutna za poslanca ne glede na volilno udeležbo. Za dunajske volitve je bila potrebna absolutna večina za volilnega moža in poslanca, ki je moral biti star 30 let. Ob teh volitvah je bila zahtevana 75% udeležba izvoljenih volilnih mož. Volilna udeležba ne pri enih ne drugih volitvah ni bila obvezna. Pravolitve za frankfurtski parlament so bile 2. maja, volitve 5. maja. Enak postopek za dunajske je bil izveden 15. ali 16. junija in 20. junija. Volitve v dunajski parlament so bile pod močnim vtisom branja cesarjevega patenta z dne 23. maja, ki je obljubljal, da bo s 1. januarjem 1849 konec fevdalnega sistema. Odlok so brali v času pravolitev in bili deležni hude kmečke nejevolje. V istem tednu so bile tudi pravolitve in volitve v razširjene kranjske deželne stanove.

Pravolilne enote za frankfurtske volitve.

V volilnem okraju je 68.416 prebivalcev. Volilni okraj obsega naslednje fare oziroma cerkvene enote, ki so hkrati pravolilne enote: Šenturje, Kopanje, Škocijan, Turjak, Rob, Krka, Videm, Zagradec, Šmihel, Ambrus, Vel. Lašče, *Sv. Gregor, *Gora, Sodražica, *Ribnica, *Dolenja vas, Struge, *Polom, Hinje, *Topla Reber, Loški Potok, *Dolenja vas, *Poljane, *Črmošnjice, *Planina, *Draga, *Osilnica, *Grčarice, *Stara Cerkev, *Stari Log, *Kočevje, *Gotenica, *Kočevska Reka, *Borovec, *Banja Loka, *Fara, *Mozelj, Škrilj, *Koprivnik, *Nemška Loka, *Spodnji Log, *Stari trg, *Sinji Vrh.

Pravolilne enote za dunajske volitve.

V volilnem okraju je 55.248 prebivalcev. Volilni okraj obsega naslednje fare, ki niso vedno pravolilne enote: *Kočevje, *Stari Trg, *Koprivnik, *Kočevska Reka, *Stara Cerkev, *Fara, *Stari Log, *Mozelj, *Osilnica, *Draga, Črnomelj, *Črmošnjice, *Sinji Vrh, Vinica, *Poljane, *Banja Loka, *Spodnji Log, *Borovec, *Planina, *Polom, *Topla Reber, *Grčarice, *Gotenica, *Nemška Loka, *Škrilj, *Ribnica, *Dolenja vas, *Sv. Gregor, *Gora.⁷

Fare oziroma cerkvene enote, ki so označene z * so bile obakrat v volilnem okraju Kočevje. Primerjava nam pove, da pri volitvah v dunajski parlament ni bilo v obravnavanem volilnem okraju področja, ki je gravitiralo na Turjak oziroma je imelo boljše povezave s Suho krajino, s Črnomljem in Vinico, zato pa se je ob dunajskih volitvah okrepil "belokranjski element"

Zastavljeni cilj oziroma enega izmed njih, primerjavo volilnih mož ob obeh volitvah, bi lahko v celoti dosegli, če bi imeli primerljive podatke. Teh pa ni predvsem iz dveh oziroma treh razlogov: abstinenca pri pravolitvah in volitvah, neohranjenost statističnih podatkov, ki so bili izdelani ob volitvah in predvsem teritorialne spremembe pri oblikovanju kočevskega volinega okraja za dunajski parlament. Na podlagi doslej opravljenih arhivskih raziskav lahko ugotovimo, da se nerazumljiva površnost in nemarnost državnih uradnikov obravnavanega področja ob volitvah kaže tudi kot nesposobnost razumevanja navodil predpostavljenih oblasti, tako tistih na sedežu novomeškega okrožja kot deželnih v Ljubljani.

Volitve v frankfurtski parlament običajno nekateri lahkomišelnost interpretirajo zgolj kot odločanje med nemštvom in slovenstvom, kot izkazovanje narodne zavesti. Resnica je veliko bolj zapletena, kar najbolj neposredno pove ravno kočevski primer. V tem volilnem okraju niso volili kar v 15 pravolilnih enotah: Poljanah, Črmošnjicah, Planini, Banjaloki, Kostelu, Zagradcu, Krki, Ambrusu, Vidmu, Kopanju, Šentjurju, Škocijanu, Turjaku, Robu in Gori. Prve tri župnije so namreč kočevske, nemške. Torej pri interpretaciji volilnih rezultatov ne smemo nasesti ne takratnim pojasnjevalcem - državnim uradnikom, ki se v številnih primerih sklicujejo na slovensko protifrankfurtsko propagando, ne naši želji, da bi našim prednikom pripisali večjo nacionalno zavest, kot so jo dejansko imeli. Izidi pravolitev so rezultat nacionalne zavesti, pa tudi socialnih in lokalnih razmer. Pod slednje mislimo razporeditve neke sredine, ki se je pogosto ravnala po svojih formalnih ali neformalnih

⁷ Arhiv R. Slovenije, Deželno predsedstvo 1848, fasc. V, 1336/P

malnih voditeljih kot tudi mnenju in obnašanju lokalnih veljakov. Vso zapletenost vsebine izida pravolitev nam še bolj plastično prikaže dejstvo, da nikjer(!) na slovenskem etničnem ozemlju, kjer so bile volitve v frankfurtski parlament, ni glaso-

valo s slovenskimi glasovnicami, (ki so odraz narodne zavesti), toliko volilcev kot v kočevskem volilnem okraju. Poglejmo si konkretno glasovanje na podlagi glasovnic.

Volilni mož	Fara	Jezik glasovnice	Poslanec	Namestnik
Mihael Tanko	Ribnica	slovenski	Ambrož	Schrott
Thomas Schobar X	Ribnica	slovenski	Ambrož	Schrott
Janez Andolshek	Ribnica	slovenski	Ambrož	Schrott
Joseph Putzel	Ribnica	slovenski	Ambrož	Schrott
Janes Peteln	Ribnica	slovenski	Ambrož	Schrott
Matijas Oberstar	Ribnica	slovenski	Ambrož	Schrott
Jannes Kosina	Ribnica	slovenski	Schrott	Ulepič
Anton Perjatu X	Ribnica	slovenski	Ambrož	Schrott
Matias Mihelizh X	Ribnica	slovenski	Ambrož	Schrott
Johann Petek	Ribnica	slovenski	Schrott	Ulepič
Blas Fu(i?)nk X	Loški Potok	slovenski	Ambrož	Schrott
Jakob Koshir X	Loški Potok	slovenski	Ambrož	Schrott
Lenart Vesel X	Loški Potok	slovenski	Ambrož	Schrott
Andri Mikulitzh	Loški Potok	slovenski	Ambrož	Schrott
Franz Juvanz	V. Lašče	slovenski	Schrott	Kaučič
Anton Marold X	V. Lašče	slovenski	Schrott	Ulepič
Matthäus Skull	V. Lašče	slovenski	Ambrož	Schrott
Janes Kosher	V. Lašče	slovenski	Schrott	Ulepič
Andrj Turek	V. Lašče	slovenski	Schrott	Ulepič
Jannes Kosina	Sodražica	slovenski	Ambrož	Schrott
Janes Mihelitzh X	Sodražica	slovenski	Ambrož	Schrott
Franc Erbida X	Šmihel	slovenski	Schrott	Ulepič
Miha Melk X	Hinje	slovenski	Schrott	Ulepič
Martin Strekal X	Hinje	slovenski	Schrott	Ulepič
Jožef Valdan X	Hinje	slovenski	Schrott	Ulepič
Jaka Turk X	Hinje	slovenski	Schrott	Ulepič
Joseph Leustück	Sv. Gregor	slovenski	Schrott	Kaučič
Andreas Levstick	Hinje	nemški	Schrott	Ulepič
Johan Loser	Borovec	nemški	Schrott	Ulepič
Jakob Vessel	Sodražica	nemški	Schrott	Ulepič
Anton Kaplan X	Dolenja Vas	nemški	Schrott	Laschan
And. Gästl	Nem. Loka	nemški	Schrott	Laschan
Mathias Handler	Mala Gora+	nemški	Schrott	Ulepič
Johann Michitsch	Gotenica	nemški	Schrott	Ulepič
Johann Olipitsch ⁸	Nemška Loka	nemški	Schrott	Ulepič
Johann Verderber X	Škrilj	nemški	Schrott	Ulepič
And. Jonke	Mozelj	nemški	Schrott	Ulepič
Jakob Mantel X	Mozelj	nemški	Schrott	Ulepič
And. Jaklitzh	Mozelj	nemški	Schrott	Laschan
Johann Kikel	Stari Log	nemški	Schrott	Ulepič
Andreas Sturm	Stari Log	nemški	Schrott	Ulepič
Paul König (?)	Stari Log	nemški	Schrott	Ulepič
Joseph Hirsch	Stari Log	nemški	Schrott	Ulepič
Gregor Perz	Polom	nemški	Schrott	Ulepič

⁸ Mož je nekatere podpisal v slovenskem jeziku, sebe ne.

Andreas Kurre X	Nemška Loka	nemški	Schrott	Laschan
Jakob Glas (?)	Draga	nemški	Schrott	Ulepič
Georg Muhitsch	Draga	nemški	Schrott	Ulepič
Josef Schusteritsch	Draga	nemški	Schrott	Ulepič
Anton Muchitsch	Draga	nemški	Schrott	Ulepič
Peter Ruppe	Spodnji Log	nemški	Schrott	Ulepič
Andreas Lakner	Spodnji Log	nemški	Schrott	Ulepič
Joh. Plesch	Kočevska Reka	nemški	Schrott	Ulepič
Mathias Köfler (?)	Kočevska Reka	nemški	Schrott	Ulepič
Joseph Hönigmann	Kočevska Reka	nemški	Schrott	Ulepič
Jos. Perz	Stara Cerkev	nemški	Schrott	Ulepič
Joseph Erker	Stara Cerkev	nemški	Schrott	Ulepič
Stefan Fitz	Stara Cerkev	nemški	Schrott	Ulepič
Johann Fitz	Stara Cerkev	nemški	Schrott	Ulepič
Mathias Jaklitsch	Stara Cerkev	nemški	Schrott	Ulepič
Michael Stanisch	Koprivnik	nemški	Schrott	Ulepič
Andreas Röthl (?)	Koprivnik	nemški	Schrott	Ulepič
Johann Verderber	Koprivnik	nemški	Schrott	Ulepič
Andreas Meditz	Koprivnik	nemški	Schrott	Ulepič
Andreas Hirn	Koprivnik	nemški	Schrott	Ulepič
Mathias Meerherr	Dol. Vas	nemški	Schrott	Laschan
Johann Tanko	Dol. Vas	nemški	Schrott	Ulepič
Johann Stuppa (?)	Sodražica	nemški	Schrott	Ulepič
Johan Sajiz	Sodražica	nemški	Schrott	Ulepič
Math. Madronisch (?) X	Sinji Vrh	nemški	Laschan	Schrott
Johann Kobbe	Sinji Vrh	nemški	Laschan	Schrott
Blash Ruglte (?)	Osilnica	nemški	Schrott	Ulepič
Gregor Schager X	Osilnica	nemški	Schrott	Ulepič
Joseph Spitzenzet (?) X	Stari Trg	nemški	Laschan	Schrott
Michael Schneller	Stari Trg	nemški	Laschan	Schrott
Johan Rode	Stari Trg	nemški	Laschan	Schrott
Markus Maurin	Stari Trg	nemški	Laschan	Schrott
Georg Mayerle	Stari trg	nemški	Laschan	Schrott
Georg Schukle	Stari Trg	nemški	Laschan	Schrott
Peter Sterbenz	Stari trg	nemški	Laschan	Schrott
Mathias Perz	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič
Mathias Schleimer	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič
G. Kren (?)	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič
Franz Göthel	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič
Mathias Wolf	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič
Johann Tsherne	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič
Franz Tscherne	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič
Joseph Petsche	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič
Joseph Traune	Kočevje	nemški	Schrott	Ulepič

Z X so označeni nepismeni ali bolje, tisti, ki se niso znali ali upali podpisati. Tudi nekateri "pismeni" so namreč svoj podpis narisali, ne pa napisali. Zato kakšnih daljnosežnih zaključkov iz gornjih podatkov ne gre povzemati. Znak ? pomeni, da nismo prepričani v pravilno branje. Priimke smo le transkribirali, Ulepiča (Ullepich) pa smo ponášili.

Lz gornjega seznama je razvidno, da je glasovalo 88 volilnih mož. Vseh izvoljenih je bilo sicer 93, biti pa bi jih moralo 131.⁹

Za lažjo interpretacijo gornje tabele dodajmo še naslednja imena. Volitvam je predsedoval okrajni komisar Sarnitz v sodelovanju z okrajnim komisarjem in upokojenim civilnim sodnikom Vendom

⁹ Vasilij Melik, Frankfurtske volitve, str. 92.

Chertek-om. Člani volilnega odbora so bili: Mathias Wolf, Franz Tscherne, Georg Kren in Johan Tscherne iz Kočevja, Josef Petsche iz Mooswalda, Josef Perz iz Stare Cerkve, Johan Verderber iz Koprivnika in Josef Kunz kot aktuar.

Izid volitev za poslanca je bil naslednji: Mihael Ambrož je dobil 15 glasov, dr. Vinzenz Schrott 64, Anton Laschan - okrožni komisar iz Beljaka (!) 9.

Kot namestniki poslanca so dobili: Schrott 24, dr. Karl Ulepič 57, Laschan 5 in dr. Matej Kaučič iz Ljubljane 2. Zmagal je torej dr. Vinzenz Schrott in dr. Ulepič je bil njegov namestnik.¹⁰

Ohranjeni arhivski podatki odpirajo številna vprašanja o takratnem dogajanju v kočevskem volilnem okraju. Na vsa niti ni mogoče odgovoriti. Pomagali si bomo še z analizo glasovnic.

Slovenskih je 27. 15 volilnih mož je volilo za poslanca Ambroža, 12 Schrotta. Vsi, ki so volili Ambroža za poslanca, so dali Schrottu svoj glas kot namestniku. Med tistimi, ki so glasovali za Schrotta kot poslanca, je dalo 10 glas Ulepiču in 2 Kaučiču. Ambroževi glasovi so iz far Ribnica (8), Loški Potok (4), Sodražica (2) in Velikih Lašč (1). Kot poslanec je bil Schrott naveden na slovenskih glasovnicah iz Ribnice (2), Velikih Lašč (4), Hinj (4), ter Šmihela in Sv. Gregorja. Zanj so bili torej vsi volilni možje iz Suhe krajine.

Iz tabele je razvidno, da nekateri volilni možje niso bili pismeni, številni pa so se očitno znali zgolj podpisati. Ker ni bilo tiskanih glasovnic z imeni kandidatov, ampak je bilo treba napisati približno: *"Jest zdolei podpisan volim za našiga poslanca za prihodni nemški shod u Frankfurt gospoda Mihaela Ambroža, komesarja u Smladniku in za negoviga namestnika dra gospoda Vincenca¹¹ Shrota u Lublani. Kočeuje na 5 ti dan vilki traun 848"*¹² in se podpisati, je bila potrebna pomoč navzočih. Seveda je bilo možno tako še dodatno vplivati na že itak javno glasovanje. Tako je na podlagi primerjav glasovalnih listkov mogoče sklepati, da je Janez Petelin napisal glasovnice za sebe ter Vesela, Finka, Miheliča in Šobra. Očitno je kar napisal listke, saj je vse štiri podpisal Tanko. Kot priča podkrižanju se je vsem štirim sopodpisal neki V. Klemenčič, ki sicer ni bil volilni mož in ne vemo kaj je delal na volitvah, pri Finku in Veselu pa je nastopila še druga priča podkrižanja Andrej Lakner iz Knežje Lipe. Mikulič je napisal volilni list tudi za J. Koširja. Pri slednjem sta bili prič podkrižanja že omenjena Klemenčič in Lakner. Tanko je verjetno napisal glasovnico tudi za Puc-lja. Ista roka, mogoče celo Verderber, ki je sicer glasoval nemško, je napisala voline liste za Ober-

starja, Andolška in Prijatelja. Pri slednjem sta Verderber kot podpisovalec in Klemenčič kot priča. Juvanz¹³ je napisal verjetno devet slovenskih glasovnic. Poleg sebe še za Petka ter J. Levstika, ki je glasoval enako kot on, Marolta, podpisal ga je Košir, Klemenčič je bil zopet priča, A. Turka, J. Levstika in Škulja. Glede na glasove teh volilnih mož je Juvanz pisal po njihovi želji, bil je uslužen, mogoče "aktivist" glede jezika, ne pa oseb. Kozina je napisal glasovnico še za sofarana Miheliča. Neki Janes Olipič, priimek podpisuje v gajici, kar ima lahko politični pomen, je napisal glasovnico za Robido, ki ga je tudi podpisal in bil skupaj z nekim G. Perzem, ki je glasoval v nemškem jeziku, priča; Valdana, J. Turka, Strekala in Melika - vsem je bil tudi njihov podpisovalec in hkrati z A. Levstikom priča ter mogoče Koširja. J. Kozina je verjetno svojo državljansko dolžnost izpolnil sam. Iz naštetih podrobnosti je težko ugotoviti kakšno organizacijo pri pisanju glasovnic, saj je vidna predvsem medsebojna pomoč. Nekoliko bolj pritegneta Klemenčič in Olipič. Slednji je bil kaplan s Tople Rebri. Bil je tudi član Zgodovinskega društva za Kranjsko¹⁴. Njegovo verjetno pisanje glasovnic v slovenskem jeziku vzbuja upanje, da gre za nekega duhovnika, kakršne poznamo z Gorenjske, vendar njegova nemška glasovnica pove, da je tudi on zgolj pomagal tistim, ki so hoteli glasovati slovensko. Ni bil več med mlajšimi, mladost je značilna za njegove nacionalno radikalnejše sobrate, saj je točno mesec dni kasneje dopolnil 45 let.¹⁵ Identitete V. Klemenčiča ne moremo ugotoviti. Na podlagi izredno izpisane pisave lahko zapišemo, da je izobražen, da obvlada latinico in gotico, da nekajkrat navede svojo funkcijo v slovenskem jeziku, kar ni nepomembno v pomanjkanju konkretnjših podatkov.

Na podlagi vsega povedanega smemo povzeti, da je tolikšno število slovenskih glasovnic, kolikor nam je doslej znano, največ na Slovenskem, nedvomno odraz političnega razpoloženja, h kateremu sta svoj delež prispevala kaplan Olipič in neznani Klemenčič. Ne gre spregledati dejstva, da je Ambrož služboval nekaj let pred revolucijo v Ribnici, da je bil zagovornik slovenskega uradovanja in nedvomno najbolj popularen slovenski politik med kranjskimi kmeti, vendar seže slovensko glasovanje preko meja njegove popularnosti (Suha krajina). Ne gre povsem, vsaj načelno, ker dokumentov ni, zanemariti tudi vpliva ali posledic znamenitega ribniškega šolstva. Glasovanje za dr. Vincenca Schrotta, doma je moral biti s Ko-

¹⁰ Podatki iz zapisnika volitev, ki so mu priložene tudi glasovnice. Iz njih smo sestavili gornjo tabelo.

¹¹ Nekateri so napisali kar Ceneta.

¹² Transkribirano z glasovnice Janeza Petelina.

¹³ On piše Cene Srott.

¹⁴ Provinzialhandbuch des Laibacher Gouvernements - Gebietes im Königreiche Illyrien für das Jahr 1848, str. 304.

¹⁵ Catalogus cleri diocesis Labacensis ineunte anno MDCCCXLVIII, str. 78.

čevskega, predsednika apelacijskega sodnika iz Benetk, ki je pobegnil pred tamkajšnjo revolucijo ter živel v času volitev na Dunaju, in davčnega uradnika dr. Karla Ulepiča iz Idrije, rojenega v Žužemberku, ne smemo gledati kot nemška kandidata. Uživala sta nedvomno podporo oblasti, ki sta ji bila tudi ves čas revolucije lojalna, morala pa sta biti precej popularna. Ulepič se je neposredno po volitvah kočevskemu namestniškemu mandatu odpovedal, ker je bil na enak položaj izvoljen tudi v Postojni.¹⁶ Bolj zanimiva sta glasova za dr. Kavčiča, uglednega ljubljanskega advokata, demokrata, zagovornika slovenskih političnih zahtev 1848 in enega najboljših kranjskih poslancev 1848/49 v dunajskem parlamentu. Tu bi bilo mogoče iskati liberalnejše politične nazore, čeprav je bolj verjetno, da gre tudi za neposredne izkušnje z njim pri obeh volilnih. Kmetje so namreč dobre in uspešne advokate vedno cenili. Vsekakor pa so slovenske glasovnice na frankfurtskih volitvah, zlasti pa glasovi za Ambroža in Kavčiča, eden najboljših pokazateljev zmedenosti takratne, zlasti kranjske slovenske politike. Ni nastajala v področju kočevskega volilnega okraja, le odseva jo najbolje. Tisti Slovenci, ki so imeli vsebinsko kvalitetnejše zveze z odločnejšimi Slovenci v Ljubljani (Kranj), so reagirali drugače. Če priključimo kočevskemu še novomeški primer, kjer so kmetje prišli 5. maja na volišče, niso pa hoteli voliti, moramo ugotoviti, da se je Dolenjcem zdelo, da morajo nekaj proti Frankfurtu ukreniti, niso pa povsem vedeli kaj in še manj kako.

Nemški večinski del glasovnic naše analize slovenskih v veliki meri potrjuje. Nesporno je obstajal določen pritisk ali javno mnenje glede izvolitve Schrotta in Ulepiča. 9 belokranjskih glasov za Prešernovega prijatelja dr. Antona Laschana¹⁷, ki je bil z znameniti 8 glasovi izvoljen v Novem mestu, nekdanjega uslužbenca novomeškega okrožja, v času volitev okrožnega komisarijav Beljaku, kaže verjetno bolj na odmev propagande, ki so jo zanj delali v novomeškem volilnem okraju, kot pa neke lastne izkušnje z njim. Nenazadnje mu je lahko pomagal tudi sorodnik, verjetno brat, ki je bil okrožni komisar v Novem mestu. Glede pisanja glasovnic, pa je podoba naslednja. Za Hirna, Traunera, Kaplana jih je napisal zelo verjetno isti. Domnevamo, da je to Johann Verderber. Vso zapletenost takih analiz pa pokaže dejstvo, da se ta mož, ki nastopa kot podpisovalec (!) in priča na nekaterih glasovnicah na lastnem nemškem volilnem listku pojavlja kot nepismen. Je podkrižan. Poleg njegovega podpisovalca imena in priimka se pojavlja še druga priča v osebi nam "znanega" Kle-

meniča. Ali se je možu zdelo, da je tako njegov glas več vreden ali pa je rekel podpisovalcu in piscu volilnih izjav, ki mu je ena ostala: "Če si jo že napisal, me pa še podpiši, skupaj s Klemenčičem bodita pa še priči." Kar 5 volilnih mož iz Starega Trga, ne pa vsi, čeprav so glasovali enako, je podpisalo glasovnice z enako pisavo. Da bi jih bi jih prinesli s seboj že izpolnjene ni verjetno. Ista pisava je na glasovnicah Kobeta iz Sinjega vrha ter Ruglta(?) in Zagarja iz Osilnice. Kar 20 glasovnic, mogoče še kakšno več, pa je napisala ista oseba. Na podlagi primerjave te pisave s tisto v volilnem zapisniku lahko zapišemo, da imamo opraviti z istim človekom. Verjetno je to aktuar Josef Kunz. Pri Verderberju in Kurreju se je ovekovečil tudi kot podpisnik in skupaj z Klemenčičem kot priča. Po šematizmu ne moremo ugotoviti, kje je bil zaposlen, lahko da pri knezu Auerspergu. Kar 17 "njegovih" glasovnic je za par Schrott - Ulepič, vendar je med njimi tudi Jakličev glas za par Schrott - Laschan in Štebenčev za par Laschan - Schrott. Ti dve izjemi dovoljujeta sklep, da volilni listi niso bili pripravljeni vnaprej in da verjetno niso vsiljevali, koga naj volijo. Nedvomno pa pri volitvah ni potekala medsebojna pomoč volilnih mož le pri pisanju glasovnic, ampak so si škilili preko ramen tudi pri formulaciji stavkov. Večina se jih začinja z: "Ich Endesgefertigte..." Manjši del z: "Ich wähle...", kajti v obeh primerih je več rok. Seveda pa so nekateri sami napisali vse in so le poslušali kaj morajo napisati. Tako začinja Andrej Šturm: "Ich wünsche..." Za kaplana Janeza Olipiča, za katerega domnevamo, da je napisal nekaj slovenskih glasovnic, sam pa glasoval z nemško, ne moremo ugotoviti, da je pri nemških pomagal, razen kot priča tistim, ki so storili enako. Ob volitvah v nemški parlament v Frankfurtu v kočevskem volilnem okraju nedvomno zasledimo s slovenskimi glasovnicami in glasovi za Ambroža slovensko nacionalno zavest. Ne gre spregledati tudi slovenske peticije kmetov iz Loškega potoka vladarju v maju 1848¹⁸ v kateri zahtevajo poleg odprave fevdalnih obveznosti in drugih olajšanj svojega položaja "da se v slovenskih deželah izpopolni slovenski jezik in de bodo slovenske šole deležne večje podpore". Zahtevali so tudi slovensko uradovanje in slovenske objave zakonov.¹⁹ Ker pa poudarjanje nacionalne zavesti na ozemlju kočevskega volilnega okraja v nadaljevanju političnega dogajanja v revolucionarnem letu 1848/49 precej pogrešamo, moramo našo ugotovitev relativizirati z dejstvom, da so uveljavljanje kranjskega jezika (!) v tem času podpirali tudi deželni stanovi.

¹⁶ Arhiv R. Slovenije, Deželno predsedstvo 1848, fasc. V, 1101/P.

¹⁷ Vasilij Melik, Frankfurtske volitve, str. 107.

¹⁸ Josip Mal, Zgodovina slovenskega naroda, Celje 1928, str. 866.

¹⁹ Bogo Grafenaure, slovenski kmet v letu 1848. zgodovinski časopis 2-3, 1948-1949, str. 36-37.

Zato ni nujno, da vidimo za zahtevami po slovenskih volilnih listih le "slovensko", ampak tudi "kranjsko" politiko. Izrazito kmečko gledanje na velike spremembe, ki se na Dolenjskem izraža zlasti na pravolitvah v Leskovcu pri Krškem, pri volitvah na Mirni in v Novem mestu, se tu kaže predvsem v odklanjanju volitev in mogoče neudeležbi petih volilnih mož. Tudi glasovi za Ambroža nimajo le nacionalnega pomena, ampak tudi socialnega. Mož je bil znan kot kmetom naklonjen, pošten, kar se je izkazalo še posebno na volitvah v dunajski parlament. Takrat so zanj glasovali še v volilnih okrajih Višnja Gora, Škofja Loka, Radovljica. Domnevamo, da sta na negativen odnos kmetov do volitev vplivala predvsem klasično kmečko nezaupanje v novotarje in pričakovanje, da jim bo izpod tlačanskega jarma pomagal le cesar.

V času do volitev v dunajski parlament so se politične razmere v deželah s slovenskim prebivalstvom zelo spremenile. Dolenjska, ki je bila že tako najbolj nemirna med vsemi slovenskimi pokrajinami, se je na eni strani, zlasti s svojim vzhodnim delom, vključevala v nacionalno gibanje, vse bolj pa jo je kot celoto začel prevevati nemir, ker ni bilo cesarjevega odloka, ki bi Kranjski tako kot je sosednjim deželam, obljubil odpravo fevdalizma. Pod njim so prav Dolenjci najbolj trpeli.

Poročila z dolenjskega podeželja, omenili smo že, da so prav iz takratnega kočevskega upravnega okraja najslabša, zato sklepamo po analogijah s sosednjimi področji, so si enotna v tem, da se ljudstva polašča čedalje hujša nestrpnost, ker ni od nikoder pričakovanih sprememb. Siti naj bi bili že obljub in zahtevali hitre spremembe na boljše. Jasno je, da fevdalnih obveznosti niso izpolnjevali, da so jemali pravico v svoje roke, da so prekomerno sekali v knežjih gozdovih pri Kočevski Reki²⁰ in drugod, kjer so imeli služnostne pravice. Zanimivo je, da knezi Auerspergi zaradi tega niso delali tolikšnega cirkusa kot nekateri drugi, ki so nazadnje prisili celo sam dvor, da je interveniral pri oblasteh zaradi kmečkega ravnanja z graščinskimi gozdovi. Lokalnih oblasti ne samo, da niso spoštovali, ampak so jih naravnost ignorirali. Ljubljanske oblasti so poročila z Dolenjske tako prestrašila, kako da so dale 14. maja natisniti dvojezični lepak v katerem so prebivalcem Kranjske sporočali, da so ukrenile že vse potrebno, da bi cesar izdal sklep, po katerem naj bi bilo 31. decembra 1848 konec fevdalnih obveznosti. Zaradi nujnosti in strahu so lepak namesto preko Novega mesta, kar bi bilo normalno in pravilno, poslali na konkretne okrajne urade kar neposredno, in sicer v Lašče, kjer so bili

uradniki okraja Turjak 40 izvodov, v Ribnico ravno toliko in v Kočevje 50.²¹ Pravih uspehov pri pomiritvi ni bilo. Novomeška kresija je 26. maja sklenila poslati v Kočevje vojake. Tam so bili od 27. maja do 4. julija. Čeprav jih je bilo le 10 in so morali s svojo navzočnostjo le zastraševati ljudi in dvigati ugled oblasti, so naredili 45 gld in 30 kr stroškov mestu.²² V takih nemirnih razmerah kmetje seveda niso bili dovzetni za nacionalne ideje. Po znamenitem obisku Dunajske Slovenije v Ljubljani, so se sredi maja njeni kranjski člani, ki so ostali doma, napotili med podeželsko prebivalstvo in ga pridobivali za ideje zedinjene Slovenije. Čeprav so jih marsikje povezovali tudi z anti-fevdalnimi sporočili, po sedaj znanih podatkih ne na Kočevskem, ne na bližnjih okrajnih gospodstvih ni bilo pravih rezultatov. Zdi se, kot da bi slovensko navdušenje, ki je tu cvetelo aprila in začetkom maja, naglo plahnelo. Socialno nezadovoljstvo je zavzemalo vse širši obseg. Ko so ljubljanske osrednje oblasti poizvedovale, na kakšen odmev so naleteli poslanci Slovenije pri podeželskem prebivalstvu, je ribniški okrajni komisar in sodnik sporočil 30. maja v Ljubljano, da jih tam ni bilo. Hkrati je dodal, da ljudje stavijo vse samo na cesarja, da bi njihove nastope razumeli, kot da jih hočejo odvrniti od vladarja. Zatrnil je, da so razmere take, da jih ne bi mogel zaščititi pred njihovimi grobstvi.²³ Na primeru ozemlja kočevskega volilnega okraja lahko tudi neposredno opazujemo šibak ali nikakršen pomen ljubljanskega Slovenskega društva izven Ljubljane. Poleg že omenjenega Ivana Kozlerja je bilo v njem še 9 mož, med njimi graščak Jožef Rudež iz Ribnice, že omenjeni okrajni komisar Wenzel Chertek ter 7 župnikov in kaplanov.²⁴

Za pomladne in poletne mesece revolucionarnega leta 1848/49 je značilna izredna politična dinamika, ki si jo danes težko zamišljamo. Zavedati se moramo, da so bile socialne spremembe predvidene za najširše ljudske mase, da ima meščanska revolucija na podeželju povsem drugačne pojave in oblike, kot pa na primer v Ljubljani, da ne govorimo o Gradcu in zlasti Dunaju. Oči ljudi so bile usmerjene proti cesarski prestolnici in prvemu avstrijskemu parlamentu, ki naj bi v njem zasedal. Ne tako majhen del naših ljudi, zlasti tistih, ki jim je bil politični razvoj prepočasen in niso dojeli bistva političnih sprememb, ki naj bi jih

²⁰ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino, Novomeška kresija 1848, 1115/P

²¹ Arhiv R. Slovenije, Deželno predsedstvo 1848, fasc. V, ad 990/P.

²² Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota za Dolenjsko in Belo krajino, Novomeška kresija 1848, fasc. 2.

²³ Arhiv R. Slovenije, Deželno predsedstvo 1848, fasc. V, ad 1281 (Z 32).

²⁴ Arhiv R. Slovenije, Arhiv Slovenskega društva 1848, fasc. 2.

Fransko: Viteza
Volnika: Pribenika Trozheric
Tara: Pribenika

Tes dolaj podpisani volim sa
nashtiga postara sa mihsdnoj
memfhtki ghd u Frankfurt Gospoda
ekuhall Ambroffla Lommifara
u v mivniti in je negoviga nemof.
nika sa Gospoda Ungonja Svrotk
v. Lublanje.

Trozheric tega 5. Veliki traven 848.

+ Anton Prijatelj
Johann Verderber
N. Klemenzpiz
prija

Slovenska glasovnica Antona Prijatelja za frankfurtske volitve. Napisal jo je verjetno Johann Verderber (Kočevar?), ki ga je tudi podpisal (Nftg = Namensunterfertiger = podpisovalec priimka) Na lastni nemški glasovnici je Verderber označen kot nepismen.

prinesla meščanska revolucija, je še vedno pričakoval rešitev od vladarja. Nanj naslavlja svoje prošnje in k njemu pošilja deputacije, ki naj bi izprosile hitro rešitev svojih razmer. Druga, v bistvu večja skupina pa stavi veliko na parlament, ki naj bi določil obliko odprave fevdalnega sistema, zlasti vprašanje plačevanja odškodnine zemljiškim gospodom za odpravljene dajatve in obveznosti. Ti se udeležujejo volitev, hočejo pa doseči, da bodo izvoljeni le kmetje oziroma taki, ki jim ti zaupajo. Ne gre spregledati tudi tistih, ki bi še

vedno radi ohranili, če že ne privilegije, pa vsaj oblast. Vse zgoraj povedano lepo ilustrirajo tudi volitve v dunajski parlament. Tabela je narejena na podlagi glasovnic, zato so zaradi nečitljivosti možne manjše, upajmo nebitvene napake. Volilni izidi so pobrani iz uradnih zapisnikov, kar je vzrok za nekatere napake pri seštevanju glasov.²⁵

²⁵ Avstrijski državni arhiv, Oesterreichischer Reichstag 1848/1849, fasc. 47.

Volilni mož	Kraj	O	Prve volitve		Druge volitve			Tretje volitve
			Poslanec	Namestnik	Poslanec	Namestnik	Namestnik	Poslanec
Simon Jonke	Mala gora	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Andre Lakner	Knežja Lipa	k	Wiederwohl	G. Stampfl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Josef Rosmann	Spodnji Log	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Math Perz	Šalka vas	k	Schrott	Wiederwohl				Fluck
Georg Jaklizh	Cvišlarji	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Georg Erkr	Cvišlarji	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Joh. Peitler	Štalcarji	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Novak	Schrott	
Stefan Fitz	Mlaka	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Georg Grümschitz(?)	Koče	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Novak	Schrott	
Josef Schauer	Poljaane	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Johann Sigmund	Vrbovec	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Andre Sturm	Kleče	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	
Jos. Oswald	Novi Kot	k	Wiederwohl	Wiederwohl				Fluck
Blas Janesch	Stari Kot	k	Wiederwohl	Wiederwohl				Fluck
Georg Muhizh	Trava	k	Wiederwohl	Wiederwohl				Fluck
Joh. Glatz	Draga	k	Wiederwohl	Wiederwohl				Fluck
Math. Handler	Mala Gora	r	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak		Fluck
Joh. Verderber	D. Škrilj	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Math. Jaklizh	Črni potok	k	Wiederwohl	Stmapfl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Joh. Stalzer	Mozelj	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	Kreitzberg
Andre Smuk	Koč. Reka ?	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	Fluck
Joh. Maurer	Wresen ?	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Kreitzberg
Jakob Stanizh	Nova Gora	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	
Andre Mauser	Ponikve	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Schrott	
Jos. Fink	Novi Log	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Joh. Hutter	T. Reber	ž	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Math. Fink	Smuka	ž	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Jos. Hirsch	Stari Log	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Andre Jaklizh	Mozelj	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	Kreuzberg
Andre Röthl	Laze	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Jos. Stanizh	Koprivnik	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Joh. Kobetizh	Topli Vrh		Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	
Michael Stanizh	Rajhenau	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck
Joh. Mantl	Reinthal	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	Fluck
Jos. Primosch	Gotenica	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck
Andre Stampfl	Banja Loka	k	G. Stampfl	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Novak	Kreuzberg
Ant. Debellak	Rakitnica	r	Math. Novak	Wiederwohl				Fluck
Franz Oraschen	Prigorica	r	Math. Novak	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	Fluck
Mathias Novak	V. Poljana	r	Joh. Kosina	Wiederwohl	Wiederwohl	Kosina		
Michl Brischki	Banja Loka	k	Stampfl	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Novak	Fluck
Ant. Dejak	Dol. Vas	r	Math. Novak	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	Fluck
Jos. Oberstar	Gor. Vas	r	Math. Novak	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	Fluck
Jos. Shagar	Ajbel	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Schrott	Novak	Kreitzberg
Michael Tanko	Hrovača	r	Novak	Stampfl	Wiederwohl	Schrott	Novak	Fluck
Nikel Jakschiz	Potok	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	Fluck
Math Schneberger	Fara	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Novak	Novak	Kreitzberg
Georg Jurkovizh	Colnarji	k	Wiederwohl	Stampfl				Kreitzberg
Joh. Ratschki	Laze	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Novak	Novak	Kreitzberg
Michel Jaklizh	Črni Potok	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	
Jos. Leustek	Čemše	t	Wiederwohl	Stampfl				

Jos. Adamich	Gašpinovo	t	Wiederwohl	Stampfl					Krenzberg
Math Frankovizh	Nova Lipa	u	Wiederwohl	Stampfl					
Jos. Miroslavizh	Krupa	u	Wiederwohl	Stampfl					
Marko Maurin	Zagozdec	p	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Paul Warz	Predgrad	p	Wiederwohl	Stampfl					
Juri Warz	Kot	p	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott		
Peter Ruppe	Predgrad	p	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott		
Anton Sterbenz	Stari Trg	p	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Math. Widosch	Vinica	u	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott		
Math. Shagar	Damelj	u	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott		
Joh. Spehar	D. Njive	u	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott		
Joh. Kobe	Sinji Vrh	u	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott		
Math. Oberstar	Jurjevica	r	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Schrott	Novak	Fluck	
Jos. Erker	S. Cerkev	k	Wiederwohl	Stampfl	Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck	
Andre Mediz	Hrib	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Math. Kofler	Hohenek	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	Fluck	
Johan Raschizh	Tanča Gora	u	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Jakob Wochte	Tušev Dol	u	J.Staudacher	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	Fluck	
Math. Jerman	Loka	u	Jak. Wochte	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	Fluck	
Math. Wertscheg	Selo	u	Jak. Wochte	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak		
Jos. Staudacher	Olševnik	p	Jak. Wochte	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Math. Graheg	Lokve	u	Jak. Wochte	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak		
Jos. Skrella	Olševnik	p	Jak. Wochte	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Peter Stubler	Svibnik	u	Jak. Wochte	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak		
Jos. Putzel	Goriča Vas	r	Novak	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Novak		
Joh. Kosina	Šušje	r	Novak	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Novak	Fluck	
Math. Mihellizh	Dane	r	Novak	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak	Fluck	
Jos. Widosch	Tanča Gora	u	Jak. Wochte	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott		
Joh. Hönigman	Kovlerji	k	Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Math. Wolf	Kočevje	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Kreuzberg	
Franz Braune	Kočevje	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Schrott	
Jos Maierle	Dobliče	u	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	Fluck	
Georg Grill	Črnomelj	u	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Jakob Schweiger	Črnomelj	u	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Fluck	
Georg Steir	Mozelj	k	Schrott	Wiederwohl	Schrott	Wiederwohl	AJaklizh	Kreuzberg	
Jos. Pauser	Ribnica	r	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	Fluck	
Math. Wolf	Lienfeld	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	Kreuzberg	
Jos. Zotter	Ribnica	r	Schrott	Wiederwohl				Fluck	
Math. Koschier	Gora	r	Schrott	Wiederwohl				Fluck	
Jos. Pezhe	Mooswald	k	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Schrott	Schrott	Fluck	
Georg Erker	Cvišlarji	k	Schrott	Wiederwohl					
Math. Handler	Grčarice	r	Schrott	Wiederwohl	Wiederwohl	Novak	Novak		
Johan Schleimer	Krapfenfeld	k			Wiederwohl	Novak	Schrott	Fluck	
Johann Loser	Borovec	k			Wiederwohl	Stampfl	Schrott	Pflug ²⁶	
M. Michelltschitz	Učakovce	u			Schrott	Wiederwohl	Schrott		
Johann Rode		p						Fluck	
Jos. Hönigman		k						Fluck	
Georg Stampfl		k						Fluck	

Legenda: O - Okrajna gosposka. Podatki o pripadnosti volilnega moža posameznemu okraju so preneseni iz seznama, ki je samostojna priloga volilnega zapisnika, datirana v Kočevju 1. julija 1848.

k - Kočevje, r - Ribnica, ž - Žužemberk, p - Poljane, t - Turjak, u - Krupa

²⁶ Priimke pišejo silno različno. Očitno je temu volilnemu možu nekdo prišepnil Fluck, on pa je le poznal besedo Pflug.

Primerjava seznamov volilni mož z obeh seznamov nam pove, da jih je kar 31 bilo obakrat izvoljenih. To so A. Lakner, M. Perz, G. Erkr, S. Fitz, A. Sturm, G. Muchizh, M. Handler, J. Verderber, M. Jaklizh, J. Hirsch, A. Jakizh, A. Röthl, M. Stanizh, M. Tanko, L. Leustik, M. Maurin, P. Ruppe, J. Kobe, M. Köfler, J. Putzel, J. Kosina, M. Mihellizh, M. Wolf, J. Maierle, J. Pezhe, M. Handler, J. Schleimer, J. Loser, J. Rode, J. Hönigman. Po rodbinskih priimkih lahko domnevamo, da so med ugledne sodile Oberstar, Fink, Koschir, Kosina, Levstik, Perz, Muhič, Tanko, Žagar, Stampfl... ker so bili verjetno isti ljudje izvoljeni tudi za volilne može za volitev poslanca v razširjene deželne stanove, lahko govorimo celo o trikratni izvolitvi nekaterih mož. S tem se nam odkriva takratna podeželska družbena elita spoštovanih, verjetno ne vselej bogatih vendar vplivnih mož. Ti so krojili javno mnenje in vplivali na ravnanje posameznikov in celih sosesk.

Že na prvi pogled ugotovimo iz seznama volilnih mož za volitve v dunajski parlament precejšnje abstinenco, zlasti v slovenskem predelu kočevskega volilnega okraja, čeprav se zavedamo, da so bili nekateri slovenski upravni okraji le delno navzoči. To nam potrjujejo tudi volitve v višnjegorskem volilnem okraju. Zakaj se je toliko tukajšnjih volilcev odločilo za odklonitev volitev ne vemo. Domnevamo, da je vzrok v velikem nezadovoljstvu zaradi seznanjanja z vsebino cesarskega patenta z dne 23. maja, ki je številne, ki so pričakovali takojšnje in brezplačno odpravo fevdalnih obveznosti zelo razočaral.

Gornja tabela je dober pokazatelj političnih razmer tudi po "zaslugi" kočevskega okrajnega komisarja in sodnika Barthlmäja Päuera (Jernej Bauer?). 18. junija 1848 je poslal pismo vodstvu nadrejene oblasti v Novem mestu, da so bile prejšnji dan volitve v razširjene deželne stanove in da so volilni možje kljub njegovemu nasprotovanju hkrati oddajali tudi glasovnice za dunajski parlament. S tem posredno zvemo, da so bili isti ljudje izvoljeni tako za volitve na deželni kot državni ravni. Volitev v dunajski parlament kljub temu ni mogel izpeljati, ker niso prišli vsi volilni možje, katerih je bilo izvoljenih 97. 20. junija so formalno izpeljali postopek in ugotovili, da jih je skupaj glasovalo 94.²⁷ Ker ni nihče dobil absolutne večine, bi morali volitve takoj ponoviti, vendar ni bilo dovolj navzočih volilnih mož. Kljub neuspehim volitvam si velja rezultat поблиže ogledat. Naš stari znanec dr. Vinzenc Schrott je dobil 41 glasov, Johan Wiederwohl, posestnik in trgovec pa 34. V bistvu je glasovanje potekalo v merjenju moči med pristaši uglednega birokrata in kmečkim veljakom.

Schrotta so podprli predvsem volilci kočevskega okraja, kjer je premagal Wiederwohla. Slednji bi lahko zmagal že v prvem krogu volitev, če ne bi iz Krupe dali njemu le toliko glasov kot "svojemu" Bohtetu in če ne bi Ribničani dali svojemu Novaku kar osemkrat več. Kmečki "tabor" ni bil enoten. Pomembna je ugotovitev, da sega Wiederwohlova popularnost tudi v nekočevarski prostor. Iz glasov ostalim spoznamo še nekatere kmečke voditelje. Nesrečni okrajni komisar je zatrjeval, da je moral pristati tudi na zahtevo volilnih mož, da izvolijo namestnika poslancu. Čeprav se je zelo verjetno debelo zlagal, je izid izredno zanimiv. Volilni boj je potekal med pristašema dveh Kočevarjev: Wiederwohla, ki je prepričljivo zmagal in verjetno radikalnejšega Georga Stamfla iz Dolenje Brige, ki pa sploh ni prišel volit, čeprav je bil volilni mož. Schrott ni dobil niti glasu. Ker naj bi po mnenju številnih kmetov namestniki tudi nadzirali poslancu, je naše mnenje o kmečkem dojemanju volitev, njihovi politizaciji, še dodatno potrjeno. Kmečka kontrola mora biti! Podobno je bilo tudi drugod na Slovenskem, ne le Kranjskem. Nacionalnega vprašanja ne zasledimo. Vse glasovnice so nemške. Le Jurij Warce je na rob svoje zapisal "Jurij iz Kuta".

Päuer je hitro ugotovil, da ga je polomil. Kot je v takih primerih običajno, pa je hitro naredil ne eno, ampak še več napak. Poslanec naj bi bil po prvotnih načrtih že 26. junija na Dunaju. Bal se je tudi radikalnih kmetov in njihove nejevolje, če ne bodo zastopani na Dunaju, ko se bo odločalo o njihovi usodi. Ne da bi počakal na pismena navodila, je 1. julija izvedel nove volitve poslanca. Zbralo se je 79 volilnih mož, kar je bilo dovolj. Z 47 glasovi je zmagal kmečki kandidat Wiederwohl. Zarj so glasovali vsi Ribničani, pri volilnih možeh iz Krupe je zmagal Schrott, zanj so bili vsi iz Poljan, odločili pa so Kočevarji. Izradno zanimive so volitve namestnika, kjer dobi Novak dvakrat toliko glasov kot Schrott. Bivši ribniški favorit je tokrat dobil tako kočevarske glasove, kot tudi one volivnih mož iz Krupe. Ker pa kmečki "tabor" ni bil organiziran, je glasove za namestnika preveč razdrobil. Novak ni dobil (za naše raziskovanje) "potrebne" večine, saj so bile volitve namestnika poslanca za dunajski parlament predvsem zahteva kmetov in posledica nepoznavanja volilnih pravil s strani državnih uradnikov. Nesrečni okrajni komisar je namreč resnično zahteval, da morajo navzoči volilni možje še enkrat voliti namestnika, ker prva volitev ni uspela. Glasovalo je 77 volilnih mož, dvema je bilo očitno že vsega dovolj. Tokrat je zmagal Schrott. Novaka so podprli skoraj vsi njegovi Ribničani, dobil je nekaj glasov Kočevarjev, kar zvesti so mu bili iz Krupe, proti njemu so bili vsi Poljanci. Schrottovo "zmago" nad kmetom, ki

²⁷ Uspeli smo zbrati podatke le za 92 volilnih mož.

to seveda ni, saj volitve namestnika niso bile potrebne, je potrebno ocenjevati v luči zmage kmečkega Wiederwohla. Zato lahko ugotovimo, da je pri drugih volitvah kmečki radikalizem v porastu, kar se kaže delno tako v volilni abstinenci kot volilnih izidih.

Polično dogajanje, ki ga nam kažejo volilni rezultati, kažejo na politično ali bolj socialno zavest prebivalcev kočevskega volilnega okraja, odkrivajo s selitvijo in cepitvijo kmečkih glasov šibko oziroma skoraj nikakšnja organizacijo. Kronska dokaz je dejstvo, da Wiederwohl mandata ni sprejel. Ker volitev namestnika ni bila legalna, so bile potrebne nove volitve. 28. avgusta se je zbralo 73²⁸ volilnih mož, kar je na meji predpisane udeležbe. Z 61 glasovi je zmagal dr. Victor Moritz Fluck, komorni prokurator v Innsbrucku. Njegov zmago lahko razložimo na dva načina. Možno je, da so bili volilni možje že vsega siti ali pa, da so uvideli, da so v parlamentu dejansko potrebni izobraženi ljudje. Da slednjemu ne verjamemo, da je bolj verjetno, da je velik del kmetov že zajela apatija, nam govori 11 glasov za ljubljanskega gubernalnega svetnika Friedricha Creizbergerja viteza pl. Kreizberga, nekronega voditelja kranjskih konzervativcev. Bil je strahotno ambiciozen, za poslanca se je vsiljeval, kjer je mogel. Skoraj hkrati je namreč kandidiral tudi v Škofji Loki in Radovljici. Lahko, da je koga podkupil ali pa ukazal uradnikom, (tistim, ki ga niso podpirali, se je kasneje kruto maščeval), da pridobijo zanj potrebne glasove. Kljub vsemu je nerazumljivo, da so zanj glasovali taki radikali kot Rački, Jurkovič, Schneberger, pa tudi Žagar in A. Stampfl. Dogajanje v kočevskem volilnem okraju nedvomno kaže, kako hitro je revolucionarni požar naraščal in kako hitro je temu plamenu zmanjkalo netiva. Prav na kočevskem primeru se jasno pokažejo iluzije tistih, ki so pričakovali od naših kmetov, da bodo podprli oktobrsko vstajo na Dunaju.

Edini glas za Schrotta, dal ga je F. Braune, ki je predsedoval volilnemu odboru pri prvih in drugih volitvah, verjetno kaže na njegovega velikega pristaša in možnega organizatorja njegovih kandidatov. Schrott si je namreč dejansko veliko bolj želel sedeti v dunajskem kot frankfurtskem parlamentu. Tega ni skrival ne javno, ne zasebno.

Pregled političnih razmer na Kočevskem v revolucionarnem letu 1848 je zaradi pomanjkanja neposrednih in pomanjkljivih dokumentov seveda nepopoln. Šibkosti posrednega ugotavljanja zgodovinskih dejstev se zavedamo, vendar trenutno druge poti ni. Nedvomno so nemajhno presnečenje tamkajšnje nemško-slovenske razmere. Kako daleč je tukajšnje dogajanje od n. pr. Ptujca, kjer

pride celo do fizičnih obračunavanj. Kljub vsemu pa se ni mogoče znebiti vtisa, da je bilo marsikje v sosesčini, zlasti v Beli krajini ter širšem zaledju Ribnice v nacionalnem pogledu huje. Zelo zgovorno je v tem pogledu uradno poročilo, ki govori o vtisu ki ga je povzročila zamenjava na prestolu, ko je v začetku decembra nesposobnega cesarja Ferdinanda zamenjal mladi Franc Jožef. Medtem, ko so nekateri uradniki sestavljali več strani dolge traktate, je odgovorni kočevski uradnik suhoparno in le v nekaj vrsticah odgovoril, da tamkajšnji ljudje o spremembi na prestolu nimajo mnenja, da si ga bodo ustvarili potem, ko bodo čutili njene posledice.²⁹ Čeprav je s tem dopisom v bistvu povedal več o sebi, kot svojih preprostih sodržavljanih, smo prepričani, da je bilo nepatetično poročilo najbližje resnici. Iz gornje analize je namreč jasno razvidno, kdaj je kmete kočevskega volilnega okraja, - prav v teh teritorialnih povezavah velja za enega stalnih jeder kmečkih nemirov, tudi v 19. stoletju, - že zajela politična apatija.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Die politischen Verhältnisse im Jahre 1848 im Kočevje-Gebiet

Das Kočevje-Gebiet (die Gottschee) ist jenes Gebiet in Slowenien bzw. im ehemaligen Herzogtum Krain, das einerseits gekennzeichnet ist durch die größte deutsche ethnische Insel auf slowenischem ethnischem Territorium, andererseits aber durch die Auersperger, die Grundherren, die in Kočevje das Verwaltungs- und Wirtschaftszentrum ihres umfangreichen Grundbesitzes und seit 1791 das Zentrum ihres Herzogtums hatten. Wegen der Natur und des Inhalts der historischen Quellen beschränkt sich die Abhandlung nicht ausschließlich auf dieses Gebiet, sondern schließt noch jenes Territorium ein, das die beiden Wahlbezirke zu den Wahlen zum Frankfurter und später zum Wiener Parlament umfaßte. Letztere waren jedoch nicht identisch. Bei den ersten Wahlen wurden der Gottscheer Bezirksobrigkeit als Kern noch einige Verwaltungseinheiten mit slowenischer Bevölkerung angeschlossen. Bei den Wahlen zum Frankfurter Parlament war das vor allem das Gebiet, das nördlich von der Stadt

²⁸ Podatke imamo za 72 volilnih mož.

²⁹ Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota za Dolenjsko in Belo krajino, Novomeška kresija 1848, 1334/P.

Kočevje liegt, bei den Wahlen zum Wiener Parlament aber jenes im Südosten, das Bestandteil der benachbarten Bela krajina war. Gerade wegen der Mischung des deutschen und slowenischen Elements wird den Ausdrucksformen des nationalen Bewußtseins und der Erforschung der eventuellen Intoleranz besonderes Augenmerk geschenkt. Der überwiegende Teil der Wahlmänner stammte aus der bäuerlichen Schicht, die stark unter dem Feudalismus zu leiden hatte, der in diesem Gebiet nicht nur eine harte Realität war, sondern eine der drastischsten Formen auf slowenischem ethnischen Territorium annahm. Das Kočevje-Gebiet mit den benachbarten slowenischen Gebieten was eines der Zentren der slowenischen Bauernaufstände. Der letzte größere Bauernaufstand im Jahre 1809 war gegen die Franzosen gerichtet, die ihn mit blutigen Repressalien und Bränden unterdrückten.

Wegen des Quellenmangels beruht die Abhandlung praktisch nur auf dem Wahlmaterial, vor allem auf Wahlzetteln für die Wahlen zum Frankfurter und Wiener Parlament, die sich zur Gänze im Archiv der Republik Slowenien bzw. im Österreichischen Staatsarchiv erhalten haben. Auf dieser Grundlage wurden auch die beiden Tabellen über die konkrete Abgabe von Wahlstimmen zusammengestellt.

Aus den Wahlen zum Frankfurter Parlament Anfang Mai ging bereits beim ersten Durchgang Dr. Vinzenz Schrott als Sieger hervor. Er war Jurist, Vorsitzender des Appellationsgerichts in Venedig, verließ wegen der Revolution die Stadt und nahm seinen Wohnsitz in Wien. Er stammte aus dem Kočevje-Gebiet und genoß aus Gründen, die nur vermutet werden können, eine große Popularität. Als sein Stellvertreter wurde Dr. Karl Ullepitsch aus Žužemberk (Seisenberg), Finanzbeamter in Idrija (Idria) erwählt. Eine Besonderheit der Wahlen zum Frankfurter Parlament ist die hohe Zahl (27) der slowenischen Wahlzettel. Auf ihnen gibt es 15 Stimmen für den ehemaligen Bezirksbeamten in Ribnica (Reifnitz) Mihael Ambrož, 12 jedoch für den siegreichen Schrott. Daß die slowenischen Wahlzettel Ausdruck des slowenischen Nationabewußtseins sind, ist nicht ganz zu bestreiten. Dennoch darf damit nicht übertrieben werden. Man muß dabei in Betracht ziehen, daß sich der Verwendung der slowenischen Sprache zwar niemand widersetzte, die Möglichkeit dafür war aber auf den mündlichen Gebrauch im Verwaltungsverfahren beschränkt. Es kommt die Devise von der Gleichberechtigung der Nationen zum Ausdruck, eine breitere Verwendung der slowenischen Sprache wird in deutscher Sprache auch von den Krainer Landständen sowie von zahlreichen in Slowenien

lebenden Nichtslowenen unterstützt. Ambrož ist als Beamter bekannt dafür, daß er für die Verwendung seiner Muttersprache eintritt. Es darf aber auch die Tatsache nicht übersehen werden, daß er sich entschieden für die Interessen der bäuerlichen Bevölkerung einsetzt. Der Sieg von Schrott als Abgeordneten und von Ullepitsch als seinen Stellvertreter kann nicht als ein deutscher bezeichnet werden, sondern eher als Sieg der Regierungsanhänger. Liberalere, dem österreichischen Bürgertum nahestehende Ideen, können mit ein wenig Phantasie in den Stimmen für Laschan und Kavčič vermutet werden. Das nationale Bewußtsein kommt also auf slowenischer und nicht auf deutscher Seite zum Ausdruck. Unter den Wahlmännern ist aufgrund der gegenseitigen Hilfe beim Ausfüllen von Stimmzetteln (viele waren Analphabeten) eine große Solidarität zu verzeichnen, keineswegs ein nationaler oder sprachlicher Haß. Der bäuerliche Radikalismus oder die Auflehnung gegen die Behörden kommen vor allem in Form von Wahlabstinenz zum Ausdruck. Dazu griffen verhältnismäßig zahlreiche Urwahleinheiten sowohl mit slowenischer als auch deutscher (!) Bevölkerung.

Bei den Wahlen zum Wiener Parlament in der zweiten Junihälfte gab es keine slowenischen Stimmzettel. Praktisch ein Viertel der Wahlmänner hatte diese Funktion bereits bei den Wahlen zum Frankfurter Parlament ausgeübt. Da die Wahlmänner am 17. Juni auch die Wahlen der Vertreter der Landstände durchführen sollten, gaben sie damals ihre Stimmen auch für das Wiener Parlament ab, obwohl sie das erst drei Tage später hätten tun dürfen. Der dortige für die Wahlen zuständige Staatsbeamte erlaubte sich allerlei Freiheiten und Vertraulichkeiten, und bewies zugleich, daß er von den Bauern ignoriert wurde, er selbst hatte die Wahlbestimmungen nicht einmal genau durchgelesen. Der Wahlkampf verlief zwischen den Anhängern des Bürokraten Schrott und den Bauernführern. Bei der Feststellung des Wahlausgangs am 20. Juni zeigte es sich, daß Schrott nicht die notwendige Mehrheit bekam, ebenso wenig der bäuerliche Kandidat, weil einzelne Männergruppen ihre eigenen örtlichen Bauernführer forcierten. Da am 20. Juni die Zahl der anwesenden Wahlmänner nicht ausreichte, um die Wahlen gleich zu wiederholen, schritt man erst am 1. Juli zu den Wahlen. Die bäuerlichen Stimmen konzentrierten sich ohne Rücksicht auf die Nationalität auf den Bauernführer, Grundbesitzer und Kaufmann Wiederwohl. Die Bauern sollten so wie das erste Mal auch die Wahl seines Stellvertreters fordern. Dabei gewann bei dem ersten Wahlgang niemand die notwendige Mehrheit und die Wahl wurde wiederholt. Schrott besiegte dies-

mal den bauerlichen Kandidaten slowenischer Herkunft, der sowohl von den Slowenen als auch von den Deutschen unterstützt wurde. In der Tat waren keine nationalen Unterschiede festzustellen. Im Vordergrund stand die bauerliche, feudale Untertanigkeit, vor allem die Forderung nach ihrer Abschaffung. Wiederwohl erkannte den Wahlausgang nicht an, darum mußten die Wahlmänner am 28. August wieder zur Wahl schreiten. Diesmal wurde nur der Abgeordnete gewählt. Ohne echte Konkurrenz siegte der hohe Finanzbeamte Dr. Victor Moritz Fluck von Leidenkron, Gubernialrat und Kammerprokurator in Innsbruck, der wahrscheinlich aus dem Kočevje-Gebiet stammte. Sowohl aus der geringen Wahlbeteiligung der Wahlmänner als auch aus der Stimmenabgabe der letzteren, zum Großteil Grundbesitzer, weht ein ganz

anderer Wind als bei den vorausgegangenen Wahlen. Gegen das Bestreben, die Leute davon zu überzeugen, daß eine gebildete Persönlichkeit ins Parlament gewählt werden mußte, sprechen vor allem die Stimmen für Ritter Kreizberg, Gubernialrat aus Ljubljana, zugleich hervorragendster Vertreter der konservativsten Kräfte in Krain. Fast mit Sicherheit kann festgestellt werden, daß die Bauern bereits von politischer Apathie erfaßt wurden und daß sie es, auch wegen der schleppenden Parlamentsverhandlungen, satt hatten. Das hatte zur Folge, daß sich diejenigen, die im Oktober mit der Hilfe der Bauern für die Aufständischen in Wien rechneten, im großen Irrtum befanden. Der revolutionäre Elan der ländlichen Bevölkerung begann bereits lange vor Kundlichs Vorschlag im Wiener Parlament zu schwinden.